

Ivanka Mestnik

Novo mesto

KAKO SEM SE LOTILA MITSKE IN PRAVLJIČNE TEMATIKE IN KAKO TO SPREJEMAJO OTROCI

Mislim, da se pisatelj, ki se odloči pisati za najmlajše bralce, skoraj ne more ogniti pravljjičnim prvinam.

V svoji prvi knjigi *Izlet na modri planet* sem si pomagala s pravljico, čeprav je zgodba resnična in celo žalostna, saj pripoveduje o petletni deklici, ki zaradi cerebralne paralize še ne more hoditi, obenem pa se vedno bolj zaveda, da je drugačna in da bo v življenju naletela na veliko ovir. Skrbi jo, kako bo sploh lahko šla v šolo. Z invalidskim vozičkom ne bo šlo zaradi številnih stopnic, nositi pa je tudi ne bodo mogli. Sredi noči pride ponjo Vesoljček Veseljko, ki ne prenese žalostnih otrok, in jo odpelje na svoj Modri planet, kjer deklica lahko uresniči vse tisto, kar si najbolj želi: hodi, se lovi, pleše gunitvist, tekmuje in zmaga, celo po zraku lahko leti. In ko jo mama zjutraj najde »v letu«, ji Živa prepričljivo razlaga, kako je hodila ... in res napravi prve tri samostojne korake.

Tudi v knjigi *Veseli december* in *Medvedek na obisku* sem vpletla elemente pravljjičnosti. Za sabo sem imela že šesto knjigo za otroke, a na mitsko tematiko nisem niti pomislila. Tudi pripomba moje nekdanje učenke in novomeške lutkarice Tatjane Grabrijan: »Zakaj ne napišete še o škratih? Trdina je že skoraj pozabljen,« me ni vzdramila, čeprav mi je z navdušenjem kazala veliko leseno marionetno lutko, Tausa, ki da je poglavar gorjanskih škratov.

Ko sva kmalu za tem z akademskim slikarjem Jožetom Kumrom predstavljala knjigo *Medvedek na obisku*, mi je tudi on svetoval, naj napišem kaj o njegovih domačih krajih. Na vprašanje, kaj posebnega sploh imajo pri njih, je dejal, da je v potoku Sušica (njegov dom stoji prav na njenem bregu v Dolenjskih Toplicah) menda živel brbuč.

Brbuč? Beseda je zvenela lepo, a je še nisem slišala. Brbuč brbota. Najbrž v vodi, sem razmišljala in ga začela iskati v domačem časopisu, knjigah, revijah, a o njem sem našla le en zapis domačega naravoslovca. Potemtakem živi brbuč le v Sušici in ga poznajo le tamkajšnji prebivalci! Izvirna in lepa so se mi zdela tudi imena vdornih jam, ki jim domačini rečejo prepadne, pa frlinke, ki so nekakšna podzemna jezerca, kjer živi celo človeška ribica. Vse me je tako pritegnilo, da sem se odpravila k Sušici in v kraje ob njej.

Kar dvakrat je šel z mano domačin Dominik Kralj, ki je vedel o tej zanimivi ponikalnici skoraj vse, saj je ob njej živel več kot pol stoletja. Vedel je za njena različna stanja: včasih naglo poplavi dolino, včasih voda visoko bruha iz izvirov Zelenca ali pa iz Kotla ali Fajferja, včasih pa se struga čisto posuši in po njej ko-

sijo ... Tudi njega so kot otroka odrasli vedno strašili pred brbučem. Tudi bežal je že pred njim! Tako živo je vpet v njihovo življenje, da se ga celo njegov vnuk še vedno boji, čeprav sta se svet in življenje ob Sušici zelo spremenila in ljudem ni več treba iti k reki prat in napajat živino ali pa celo po vodo.

Gospod Kralj je znal poiskati tudi ljudi, ki so mi vedeli povedati še kaj zanimivega iz minulih dni v tej dolini. Ko sem obiskala osnovno šolo v Dolenjskih Toplicah, pa sem doživela največje presenečenje. Prav takrat so učenci tretjega razreda s svojo učiteljico Heleno Kulovec risali in pisali na temo brbuča in ga ustvarili velikega in žalostnega iz bršljanovih listov. Torej brbuč med ljudmi še živi, sem se razveselila.

Ko so me tiste dni spraševali, kaj sedaj pišem, sem se rada pošalila: »Lovim Brbuča. Za en brk ga že držim, za drugega pa ga ne znam zgrabititi!«

In to je bilo čisto res! Kakor koli sem zgodbo obračala, mi ni in ni stekla. Dokler neko zgodnje jutro nisem spet »zaslišala« Tatjane: »Zakaj pa ne pišete nič o škrtih...?«

Saj res, škrti mi lahko pomagajo! In sem začela proučevati še njih. Prebrala sem vse, kar mi je o njih prišlo pod roke. Čeprav Trdina ni prav veliko pisal o škrtih, so hitro postali moji dobri znanci. Tudi s Tatjanino pomočjo sem jim določila vlogo varuhov naših in Trdinovih Gorjancev:

Škrat Smukec skrbi za Miklavževo jaso, Minutnik je zadolžen za nenavaden studenec, ki na vsakih 8–10 minut priteče, pa spet presahne, Gosposkična čuva čudežni zdravilni studenec, Azaleja redko in zaščiteno rožo pod Gorjanci, Jamnik raziskuje podzemni svet, Žmiga je nabrit in se rad ponuja ljudem, Modri pa je tako pameten, da ima celo čaronalnik. Vsi skupaj pa so nezadovoljni zaradi obnašanja ljudi, ki ob vikendih množično prihajajo na Gorjance in jih onesnažujejo s smetmi in hrupom. Tausa prepričajo, da potrebujejo prostor, kamor se bodo lahko umaknili, ko bo na Gorjancih prehrupno. Pošlje jih v tiho in mirno dolino, kjer naletijo na Brbuča, ki se jih silno razveseli ...

Kaj mi je v resnici uspelo, sem spoznala šele, ko sem prebrala recenzijo knjige, ki jo je napisal urednik Dolenjske založbe Franci Šali:

»Gre za dvoje kraljestev: prvo, ki pripada škratom, katerih vrhovni poglavar je Taus, in drugo, kjer žive brbuči z velikim Brbučem. Ves ta obojih svet je bil njega dni eno samo veliko kraljestvo, a prilezla je s straškega hriba Srobotnika velikanska kača vse do Sušiške doline in škrti so se umaknili od tam, brbuči pa v podzemlje. To je bilo nekoč in na vse je že legla debela pozaba.« Šali je poudaril: »Gre torej za zgodbo, ki na starih mitoloških ljudskih virih popolnoma sveže in izvorno pripoveduje o bajeslovnih bitjih zdaj. Ta žive z nami tudi zdaj in, kot kaže, jih marsikaj, kar se dogaja, močno skrbi. Pisateljica nam je ustvarila podobo zaskrbljenosti. Po- kaže tudi na krivca – človeka.«

Urednik je razmišljal tudi o pomenu in vlogi knjige, ki bi jo lahko odigrala med bralci: »Morda nam bo ob branju te pravljice le nekoliko bližji odgovor na vprašanje, kaj lahko naredimo za lepši, manj oskrunjeni svet narave, kaj za bogatejši, globlji notranji svet, za kulturo našega duha, da bi navkljub sodobnemu racionalnemu umu ne zavrgli njegovega iracionalnega sorodnika. Kajti ta je zavoljo svoje domišljajske narave nepogrešljiv vir človekove osebnostne rasti, od zgodnejšega otroštva dalje.«

Šele takrat sem v resnici začela razmišljati o pomenu mitološkega v mladinski književnosti. Ko je knjiga *Gorjanski škrti v kraljestvu Brbuča* prišla med bralce,

sem lahko videla, kako so otroci in odrasli sprejeli mojo knjigo in lutkovno predstavo (scenarij zanjo sem naredila le po prvem poglavju Zborovanje ob polni luni), ki jo je pripravil novomeški Taus teater. Škrati marionete so otroke popolnoma osvojili.

Vesela sem bila, da bodo tudi moji škrti in brbuč v otrocih budili čar naravnih in skrivnostnih pravljličnih sil. V zadnjem času izhaja vse več knjig o škrtih in drugih pravljličnih bitij. Očitno med ljudmi raste spoznanje, da miti niso le otroške bajke in pravljice ali le neresne razlage sveta in življenja, ampak so povsem natančni pogledi in stvarnost.

Z veseljem sem se še bolj poglobila v raziskovanje mitologije na Dolenjskem. V ta namen sem celo prepešala celoten tok naše Krke, a nisem imela sreče, da bi naletela na kako zanimivo zgodbo. Pri izviru Krke sem »našla« le zgodbo o zmaju in grajski Darinki, pri njenem izlivu pa o zmaju, ki živi na Sv. Vidu in grozi, da bo potopil vso dolino. Blizu izliva Sušice v Krko sem spet naletela na brbuča, ki živi v najglobljem tolmunu, pri Prečni pa na povodnega moža, ki je pregnal od tod divjega moža. Ugotovila sem, da je vse težje srečati ljudi, ki negujejo spomin na stare zgodbe. Dolenjski kmet danes ne verjame več v bajeslovna bitja, ampak tudi on skuša naravne pojave razlagati razumsko, pa čeprav je pisatelj Trdina trdil, da so Dolenjci vsi po vrsti še ob koncu 19. stol. verjeli v škrate.

Najbolje storim, če se zakopljem med Trdinove zapise, sem si rekla. Prebrala sem vse, kar je napisal, in tudi tisto, kar so drugi napisali o tem samotnem popotniku po Gorjancih. Ko se je Trdina po upokojitvi namreč naselil v Novem mestu, si je kmalu zadal pomembno nalogo: »Prišel sem na Dolenjsko z namenom, da študiram v tej glavni in najčvrstejši koreniki Slovenstva našo narodnost in značaj in sploh vsa svojstva našega plemena.« Za prvo nalogo si je zastavil etnografski opis slovenskega ljudstva na Dolenjskem. Ti njegovi zapisi so še danes neizčrpen zaklad za vsakogar, ki hoče spoznati takratno življenje in mišljenje preprostega Dolenjca.

Predmet njegovega proučevanja je bilo zlasti ljudsko izročilo. Tako so leta 1881 nastale njegove *Verske bajke na Dolenjskem*, naslednje leto *Bajke in povesti o Gorjancih*, dve leti za tem pa je v *Zvonu* začel objavljati *Vinske modrosti*.

A že on je tožil nad lepimi časi, ko so »še donele narodu na uho preproste pripovedke, ki jih zdaj otroci več ne morejo poslušati. Ne morejo več v njih videti svoje podobe, svojega življenja, ampak le bedaste sanje in blodnje, ki ga več ne zanimajo, ker mu je otročja doba razvitka že zdavnaj minila. Narodne pripovedke so in bodo ostale lepo, a mrtvo blago, ki bo odslej služilo samo bajeslovcem, jezikoslovcem in drugim učenjakom,« je zapisal. In kaj storiti? je razmišljal. »Namesto njih je treba narodu dati v roke povesti, pisane v njegovem slogu in jeziku, v katerih bo našel reči in vprašanja, ki ga mikajo, navdušujejo in strašijo. Potrebno in naravno se zdi, da zavzame mesto umrle bajke umetna bajka, ki bi jo čitali z enakim veseljem vsi rojaki, prostaki in izobraženci,« je razlagal v *Slovanu*.

Tako je na Gorjancih, »v tej čudoviti gori, ki hrani za domiselne Dolenjce najrazličnejše skrivnosti: cvetnik, skrit v pečevju, velikane, studence z zdravilno in pomlajevalno vodo, rajsko ptico, zakleto kraljično, ki jo lahko reši le nedolžen pastir, ptico Zlatoper, volkodlaka« ... našel snov za svoje Bajke, s katerimi je Trdina izpeljal svoj načrt posodobitve starega slovstva. Z aktualno vsebino naj bi spet oživel in postalo narodno blago. Zavestno se je trudil, da bi bajke ohranil, toda z mislijo, da jih mora obogatiti z »idejami napredujočega časa«.

A ni pisal le navadnih bajk! Te so se razvile v ostro kritiko resničnih razmer, resničnih dejanj tistega časa. Začel je delovati kot nekakšna racionalna terapija za-

časne odtujenosti mlade in zagnane moderne. Zlasti Cankar je opozoril na njegov osebni in svobodni delež pri oblikovanju že davnih ljudskih pripovednih snovi in tudi njihovega jezika.

»V Bajkah in povestih je Trdina svoboden in ustvarjajoč umetnik!« je zapisal v oceni in še dodal: »Bistri Dolenjec si je usvojil tiste nauke, ki so mu prijali po svoji presoji, ali ki so bili sorodni njegovim ajdovskim spominom, in jih je prikrojil po svoje, tako da se je včasih iz dogme porodila najlepša poezija.«

V *Mojem življenju* je Trdina zapisal, da je »tod (na Gorjancih) obilo prilik za študije, morda več kot na katerikoli drugi slovenski gori.«

In res so mogočni Gorjanci s prostranimi, težko prehodnimi gozdovi in divjimi soteskami vedno burili domišljijo. Pisatelj Mate Dolenc je zapisal, da so »Gorjanci valovite gomile, ki skrivajo in čuvajo preteklost.« Najdbe, ki so jih strokovnjaki sistematično izkopavali že v preteklem stoletju, še posebno pa v zadnjih dveh desetletjih, neizpodbitno pričajo o naseljenosti Gorjancev že od kamene dobe naprej. Bili so kot nekakšen velik hribovit otok med dolinama Krke in Kolpe ter Save, po katerih so od najstarejših časov potekale pomembne prometne poti in povezave med različnimi ljudstvi in kulturami. Privlačni so bili za naselitev, v burnih prevratnih časih pa so nudili tudi varno zavetje. Morda so Gorjanci še najmanj obljudeni in pomembni prav v našem času!

V Trdinovih zapiskih, potem pa še v drugih virih, sem našla več namigov o obstoju Gorjanskega jezera, ki menda napolnjuje Gorjance. Tam je tudi srebrni zaklad, pa ga ne upajo izkopati, ker bi se voda lahko razlila in potopila vso Dolenjsko. Vanj je enkrat padla deklica z volmi. Voda jo je prinesla ven v Ledeči jami v dolini. To jezero je bilo že v Trdinovem času le še luža na košenici pri sv. Miklavžu. Po tisti nesreči so na dno »Izera« položili železno mrežo, da bi preprečili novo nesrečo. Menda je tudi Minutnik povezan s tem jezerom. V njem plava velika riba, ki s svojim gobcem od časa do časa zapre njegov iztok.

Zgodbe o Krvavem kamnu še živijo med ljudmi. Eni trdijo, da so pri določanju meje med Kranjsko in Hrvaško tam zakopali živo dekle in mladeniča ter njun grob označili s krvavim kamnom. Po drugi varianti so dekletu odsekali prste in njena kri je oškropila kamen, da se ne bi pozabilo, kje je meja. Po mnenju mnogih pa je bila ta deklica vila.

Tudi zgodbe o škrtih so med nekaterimi še žive. Kadar v Cerovem Logu niso našli kake stvari, so rekli, da se je nanjo usedel škrt. Škrata so že videli na mostu nad Pendirjevko. Bil je majhen in razcapan, poskakoval je, z rdečim dežničkom je mahal navzgor in navzdol ter vzklikal: »Hi, hi!« Enega so videli, kako je izginil v studencu. Zagotovo je eden tudi v jami Poganjščici. Enkrat je neki Podgorec vrgel vanjo kamen in škratovemu otroku zbil žlico iz rok. Oče škrt se je hudo razhudil.

Trdina se je precej ukvarjal tudi s hudobnim škratom, ki so mu Podgorci rekli škrtelj ali celo Gorjanski vrag. Prebival naj bi v Hudi peči v Pendirjevki, kjer je ljudem nagajal na najrazličnejše načine.

O Tausu Trdina ni pisal. Po ljudskem izročilu je enkrat velik in kosmat, drugič pa celo vrag, pa rudar ... Pogosto so strašili otroke z njim: »Le pojdi proti Izeru, te čaka Taus!« (Kot ob Sušici Brbuč.) Rekli so tudi: »Mu je zagodel Taus.« Otroke so zvečer strašili tudi s škratom Perkmandelcem, ki je imel zelene hlače in rdečo koničasto kapo.

Ignac Kušljan, starinokop, doma iz Šentjerneja, je pustil tudi zapise o mestu Pendir in o mogočnem kralju Pendirju na Zidanem Gabru. To je bila poznoantična

utrdba (refugij) ob laški (hrvaški) poti v pobočjih Gorjancev nad Mihovim, na grebenu med dolinama Pendirjevke in Kobile na nadmorski višini 687 m. Nastala je v 1. pol. 6. stoletja. Še v njegovem času so vedeli ljudje za zgodbo o pogreznem mestu Pendir. Eni menijo, da je stalo tam, kjer je med 2. sv. vojno stala partizanska bolnišnica. Odplavili naj bi ga nalivi in ga odnesli v dolino. Drugi mislijo, da se je pogreznilo v dolini Pendirjevke.

Burna in bogata preteklost Gorjancev, od prazgodovine do zgodnjega srednjega veka, je napeta zgodba o naših prednikih. Z Žumberkom so bili v vsej arheološki preteklosti enotno območje z enako kulturo (prebivalci so gojili enak način bivanja in gospodarstva ter skupne predstave o življenju). Različne civilizacije so naseljevale to ogromno področje in puščale svoje sledi v materialu in tudi v ustnem izročilu. Danes je to območje razdeljeno na dve državi in je komunikacijsko in komunalno slabo povezano. Civilizacijski tokovi moderne dobe se Gorjancev skoraj niso dotaknili, tako da je to območje neokrnjene narave danes ekološko zelo dobro ohranjeno.

Na hitro preletimo zgodovino! V zadnjem desetletju 1. stol. pr. n. št. so te kraje zasedli Rimljani in jih priključili v svojo provinco Panonijo. Okoli 3. stol. pr. n. št. je bil tu še vedno čas staroselske halštatske kulture, katere nosilci so bila Ilirom sorodna ljudstva, ki so tu prebivala že vsaj štiri stoletja. Vse gorjanske žarne grobove lahko etnično pripišemo že novoprišlemu keltskemu plemenu Latobikov, ki se je postopno romaniziralo in katerega matično območje je bilo na Dolenjskem, v Posavju in Beli krajini. Prišli so iz Podonavja in prinesli novo, učinkovitejšo orožje, kar je pomenilo tudi razmah kovaštva.

Po propadu Zahodnorimskega cesarstva so po Panoniji potovala različna barbarska plemena, med njimi tudi Langobardi. Ob preseljevanju ljudstev v začetku 5. stol. so se romanizirani prebivalci Šentjernejskega polja umaknili na težje dostopna mesta na Gorjancih, s katerih so hitreje opazili sovražnika in se pripravili na obrambo. Na Gorjancih je na nadmorski višini 600–800 m nastalo celo več zavetišč (refugij). Najpomembnejše je bilo prav na Zidanem Gabru. Greben v dolžini 200 m in širini 10–50 m je bil na najšibkejši točki dodatno utrjen z zapornim zidom. Po ljudskem izročilu naj bi bila prav to trdnjava kralja Pendirja.

Ivo Pirkovič je zapisal ljudsko izročilo, ki pravi, da je naselje na Zidanem Gabru nekoč napadel sovražnik in vlomil vrata v obrambnem obzidju, tam, kjer se je do danes ohranilo ime Vratolom. Kralj Pendir je z zakladom zbežal v Hudo peč v dolini Pendirjevki. Tam njegov zaklad čuva Taus (Kelti so mu menda rekli dus).

Filolog France Bezlaj je po Pirkovičevih trditvah po večletnem iskanju razložil (ne pa tudi zapisal) ime kralja Pendirja iz oblike »Penn-o-dun-arins«, kar naj bi po njegovem pomenilo prebivalca Pennodunna, to je »trdnjave na vrhu«. Ni naključje, da domačini danes grebenu Zidanega Gabra pravijo »Na vrheh«.

Po Pirkoviču se je skritega zaklada polastila hudoba, ki ga je skrbno čuvala v podzemni votlini. Odslej ni bilo več varno hoditi mimo Hude peči k Miklavžu. Še drugače je nagajala ljudem: hudobo – škrate so ljudje srečevali v gorjanskih gozdovih v podobi 12-letnega dečka, največkrat na drevju. Ko so Podgorci končno našli mladega kaplana, ki je bil škratu kos, je ta spoznal, da mu v Hudi peči ni več obstanka. Nastal je silen vihar, v katerem se je selil z Gorjancev daleč tja na Hrvaško, po drugih virih pa naj bi se naselil v Sotli. Tisti vihar je povzročil veliko škode. Ruval je drevje s koreninami vred. Koder je takrat divjal, se še danes pravi Na polomu.

O Pendirju in škratu sem našla zapis tudi v *Jutru* (14. 5. 1943) z naslovom *Pogled v zgodovino Dolenjcev*, pri Trdini pa te pripovedi ni zaslediti. Pač pa v *Dolenjskem listu* v članku *Dolenjska mitologija* (30. 7. 1992) novinar Slavko Dokl govori o mlinih ob Pendirjevki. Posebej omenja Kriškov mlin. Gorjanski vrag je mlinarja kaznoval, ker si je po svoji volji odmerjal merice, zato je za vedno ustavil mlinska kolesa. Za škrata Tausa pravi, da je živel v rudnikih na Gorjancih, potem se je preselil h Krki, kjer je stražil ladjo s potopljenim zakladom.

Prebrala sem tudi celoten *Dolenjski zbornik* iz l. 1997, posvečen Gorjancem, kjer je velik poudarek na dobro ohranjenem naravnem okolju Gorjancev, ki danes predstavlja veliko bogastvo za prebivalstvo gosto poseljene sosesčine in tamkajšnja turistična središča, saj so na srečo ostali oaza miru in nemotenega naravnega do-gajanja z mnogimi posebnostmi žive in nežive narave. Zlasti voda je na Gorjancih zelo kvalitetna in ni v neposredni povezavi s hitrimi površinskimi spremembami. Ti vodonosilniki spadajo v kategorijo izredno kakovostnih naravnih vodnih virov, ki jih je treba skrbno varovati.

Tudi v *Dolenjskem zborniku* je podatek o Gorjanskem jezeru pri sv. Miklavžu. Globinska analiza tal res kaže na prisotnost človeka (oreh, leska, kostanj itd.), naj-dena so semena rži, ajde in drugih žit. Tudi pašniška vegetacija potrjuje, da so bili Gorjanci visoko poseljeni.

V Zborniku sem izvedela za tovarniško povezavo dolnje Krke in Kolpe, ki je tekla prav tu mimo Mihovega na Zidani Gaber in nato preko Ravne gore do Sošic. Zato je ob njej toliko najdišč!

Vse to gradivo se mi je kar samo ponujalo za novo knjigo. Vsebinsko sem jo povezala s prvo (*Gorjanski škrati v kraljestvu Brbuča*). Škratovska odprava se vrne z ogleda Sušice, v Tausu pa med tem dozori sklep: Nič ne bomo bežali pred ljudmi! Povezati se moramo z njimi. Le tako lahko rešimo naravo pred propadom in preteklost pred pozabo! »Otroci nas še vidijo,« razlaga Taus svojim podanikom. »Če bomo pridobili njih, bodo ti, ko bodo zrasli, znali ukrepati.« Svoje škrate pošlje na različne strani. Trije se srečajo z Jankom iz Cerovega Loga, čez pet let v svojo družino sprejmejo še njegovo sestrico Marjetico ...

Torej imajo moji gorjanski škrati spet pomembno vlogo in nalogo. A če sem v prvi knjigi predstavila dvoje kraljestev, kraljestvo škratov, ki znajo in zmorejo vse, in kraljestvo brbučev, ki žive v tolmunih rek, potokih in podzemnih vodah, sem v drugi knjigi (*Gorjanski škrati med ljudmi*) škratom dodelila vlogo vzgojiteljev otrok. Njihovo »večno« življenje sem soočila z življenjem na prav tako »večni« Zemlji in pokazala na to, da se ljudje ne zavedamo dovolj svoje minljivosti in z onesnaževanjem ne kopljemo groba le človeštvu, ampak Zemlji sami. V knjigi je izraženo prepričanje, da se bo ob navdušenju otrok lahko znova prenesla ljubezen do neokrnjene narave tudi na odrasle.

Ni podobno delal tudi pisatelj Trdina, ko je posodabljal »svoje« bajke?

A zakaj sem izbrala ravno škrate? Predvsem zato, ker so Dolenjcem blizu, otrokom pa še posebno.

Obe knjigi je ilustriral akademski slikar Jože Kumer, ki se je tako kot jaz poglobil v študij mitoloških bitij in jih postavil v naravo, ki jo dobro pozna.

In kako so otroci sprejeli mojo pravljico in prvo mitsko knjigo?

Izlet na Modri planet je povsod doživel izredno lep sprejem. Na nekaj šolah so dramtizirali pogovor med mamo in Živo, na eni so uprizorili celotno zgodbo, posneli smo avdiokaseto, ki so jo otroci zelo radi poslušali, letos (ob koncu maja) pa

je knjiga doživela celo krstno predstavo na odru. Otroci so se ob vsakem srečanju z menoj živo zanimali za junakinjo zgodbe, vse so hoteli vedeti o njej, pisali so ji pisma, ji naročali pozdrave. Kjerkoli sem knjigo predstavljala, so poslušalci dojeli, kaj pomeni biti drugačen in kako se moramo obnašati do takih ljudi.

Da bi zvedela kaj več o tem, kako so otroci sprejeli knjigo *Gorjanski škrti v kraljestvu Brbuča*, pa sem na 14 šol, za katere sem vedela, da imajo kar precej teh knjig, poslala vprašalnik. Zanimalo me je, ali so si knjigo otroci samo izposojali, ali so jo imeli na seznamu za domače branje, za bralno značko, ali so jo med poukom tudi drugače uporabljali. Lahko bi jo uporabili npr. za izhodišče pri pouku slovenskega jezika, pri likovnem pouku, pri raziskovanju domačega kraja, pri iskanju domače mitologije ali česa drugega.

Zanimalo me je tudi, ali imajo otroci tovrstno literaturo radi in katere knjige z mitološko vsebino so še brali, bodisi z učitelji ali pa so segli po njih sami.

Na anketo je odgovorilo devet šol. Odgovori na vprašanja pa so bili naslednji:

Tri šole so knjigo uvrstile na program za bralno značko, v eni so jo vključili v projekt branja in spoznavanja Gorjancev, ponekod so jo otroci brali z učitelji ali s knjižničarko, na ostalih šolah pa so si jo učenci le izposojali. Pri pouku (predvsem pri slovenskem jeziku in likovni vzgoji) so jo uporabljali na treh šolah. Na dveh šolah so tudi zelo domiselno in živo dramatisirali prizor srečanja škratov in Brbuča. Le na eni šoli izjavljajo, da otroci nimajo radi take literature. Kot knjige z mitološko vsebino so navajali še: Jože Snoj: *Palčki so*; Janez Trdina: *Bajke in povesti o Gorjancih*; Stržinar: *Povodnjak in makov škrt*, Polonca Kovač: *S pravljicami na izlet*; Zelišča *male čarovnice*; Ivan Sivec: *Dober dan, palčki*; Huygen: *Velika knjiga o škratih*; *Grške bajke*.

Poudarili so, da so ob moji knjigi otroci spoznali besedo brbuč. Primerjali so ga z že znanim povodnim možem, spoznali pa so tudi nekatere nove pojme (frlinka, prepadna...). Bolj podrobno so spoznali nekatere predele Gorjancev. Na eni od šol menijo, da je knjiga za predšolske otroke prezahtevna. Učenci da potrebujejo dodatno razlago vsebine in neznanih besed. Na isti šoli otrok niso pritegnile niti ilustracije.

Mnogi poudarjajo, da imajo otroci to knjigo radi, če jo berejo skupaj z odraslimi in se o njej lahko pogovarjajo. Nekateri otroci so starše celo prosili, da bi šli na Gorjance iskat škrate. Hoteli so se tudi umiti v izviru Gospodične in piti iz Minutnika. Nekateri šolarji so sklenili, da bodo tudi oni napisali zgodbo o škratih. Knjigo zelo radi berejo tudi odrasli. Všeč jim je zlasti opis kraškega sveta in podzemnega toka reke. Poudarjajo pomen knjige za ekološko vzgojo otrok in odraslih in so navdušeni nad ilustracijami.

Prav gotovo nobene vsebinsko bogate knjige ne moremo otroku samo potisniti v roke in pričakovati, da bo sam razvozlal neznane pojme in razumel do tedaj neznan svet. Zlasti tega ne zmorejo predšolski otroci in tisti iz prvih in drugih razredov. Ta knjiga gotovo zahteva razlago in pogovor o mitoloških bitjih, o ekoloških problemih in našem pravilnem odnosu do narave. Z njo sem v otrocih in odraslih želela zbuditi spoštovanje do naše naravne in kulturne dediščine, jih spomniti na to, kako so dobila naša naselja imena in kako se je skozi stoletja vse spreminjalo. Hotela sem povedati, da smo dolžni vedeti vsaj najpomembnejše o tej preteklosti in predvsem čuvati naravo še za kasnejše rodove.

Želim si, da bi bila tudi knjiga *Gorjanski škrti med ljudmi*, ki je nastala kot posledica priprav na tale referat, dobro sprejeta. To bo zelo odvisno od učiteljev

in knjižničarjev, ki bodo posredniki med njo in mladimi bralci. Ni namreč vseeno, ali knjigo le postavimo na knjižno polico ali pa otroke za branje navdušimo s primerno motivacijo in razlago.

»Če bomo pridobili njih, bodo ti, ko bodo zrasli, znali ukrepati,« razlaga modri Taus svojim škratom. »Če jih bomo o vsem poučili, bodo znali kot odrasli ljudje prav gospodariti z naravo. Poskrbeli bodo spet za čiste vode in zrak. Očistili bodo Zemljo nesnage, da bo spet lahko zadihala in rodila zdrave rastline.«

Ali ni to tudi naša, ne le škratovska naloga?